

УДК 327+339.9:339.137.2](510+(470+571)+5-191.2)
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2292.2025/2-61/179-184>

Інна ВОЛОШЕНКО, канд. політ. наук
ORCID ID: 0009-0007-2879-5991
e-mail: voloshenkoio@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

КОНКУРЕНЦІЯ КНР ТА РФ У РЕГІОНІ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Вступ. Після повномасштабного вторгнення РФ в Україну і запровадження багаторівневих санкцій Євро-Атлантичної спільноти Центральна Азія набула функції ключового сухопутного коридору між Сходом і Заходом. У цих умовах російсько-китайська взаємодія еволюціонувала у форму асиметричного дуумвірату: Москва утримує провідну силову позицію, тоді як Пекін перетворює економічно-технологічний потенціал на системоутворювальний важіль впливу. Метою статті є комплексне моделювання трансформації цієї конкуренції у шести взаємопов'язаних доменах та оцінка її середньострокових сценаріїв.

Методи. Аналітичну базу сформовано шляхом поєднання системного підходу зі структурно-функціональним аналізом, що дозволило концептуалізувати російсько-китайську взаємодію як систему з безпекової, економічної, енергетичної, логістичної, міграційної та технологічної підсистем. Компаративний аналіз статистичних даних інтегровано з історико-порівняльним оглядом попередніх циклів співпраці. Аналітико-прогностичний інструментарій використано для побудови сценаріїв до 2030 р.

Результати. У безпековому вимірі РФ зберігає військову присутність у регіоні Центральної Азії, тоді як КНР через мережу прикордонних постів PAP (Народна збройна поліція КНР) та програми Smart City впроваджує "м'яку" компоненту безпеки. Торгівля КНР із регіоном зросла до 94,8 млрд дол. (+230 % від 2014 р.); торгівля з РФ стабілізувалась на рівні 34 млрд дол., проте саме рубліві перекази забезпечують до 30 % ВВП бідніших республік (Таджикистан, Киргизстан) (World Bank, 2024). Запланована лінія D газогону Central Asia – China (30 млрд м³) загрожує маргіналізувати проєкт "Сила Сибіру-2" (Downs et al., 2024; Reuters, 2024). TITR (Trans-Caspian International Transport Route) скоротив доставку вантажів Китаю-ЄС до 15 днів (Avdaliani, 2025; Jamestown Foundation, 2025) і посилює дисбаланс транзитних переваг. У технологічній площині формується подвійна залежність: апаратна інфраструктура телекомунікацій є китайською, тоді як державні кіберсервіси базуються на російському програмному забезпеченні, що знижує кіберсуверенітет держав ЦА.

Висновки. Діадна конфігурація "силовий гарант РФ – економічний донор КНР" внутрішньо стабільна, проте санкційна ерозія російських ресурсів і зростаюча технологічна вага Пекіна спричиняють поступове зміщення балансу. Багатовекторні стратегії Казахстану й Узбекистану, що спираються на розвиток TITR і залучення США, ЄС та Туреччини, здатні обмежити монопольні претензії великих держав. Для України актуалізуються можливості участі у Trans-Caspian International Transport Route, розширення експорту агро- та IT-технологій і дипломатичного формату С5+UA. Подальші дослідження мають оцінити вплив "зеленої" енергетики, водних ресурсів і демографічної динаміки на конфігурацію дуумвірату в центральноазійському регіоні.

Ключові слова: Центральна Азія; Російська Федерація; Китайська Народна Республіка; геополітична конкуренція; безпекова фрагментація; енергетичні коридори; цифровий суверенітет.

Вступ

Центральна Азія (ЦА) знову опинилася в центрі великої геополітичної шахівниці, але тепер правила гри суттєво змінилися. Якщо у 2000-х рр. регіон залишався периферією світової політики, то після повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну та запровадження безпрецедентних західних санкцій 2022 р. він перетворився на ключовий сухопутний коридор, через який Москва прагне компенсувати втрату європейських ринків (Avdaliani, 2025; Jamestown Foundation, 2025). Саме в цьому регіоні російські інтереси стикаються з дедалі амбітнішою стратегією Пекіна "Один пояс, один шлях", а місцеві еліти маневрують між двома "великими сусідами", балансуючи їхній тиск зміцненням зв'язків із Заходом, Туреччиною та Індією. На цьому тлі формується новий, асиметричний дуумвірат: Росія залишається головним силовим арбітром, тоді як Китай невпинно перебирає на себе економічну та технологічну гегемонію, просуваючи водночас елементи "м'якої безпеки".

Міждержавні кризи останніх років лише поглибили ці тенденції. Січневі заворушення у Казахстані 2022 р. показали, що Кремль готовий миттєво розгортати контингент Організації Договору про колективну безпеку (ОДКБ), аби продемонструвати "шерифську" функцію. Пекін, натомість, усе активніше пропонує регіонові інфраструктурні гранти та спільні програми "розумного"

урядування – від систем Smart City у гірському Хорозі до проєктів цифрового шовкового шляху в Бішкеку (Yau, 2019) перекази. Хоча на рівні риторики Москва й Пекін підкреслюють "безмежне партнерство", їхня фактична взаємодія дедалі частіше супроводжується латентними конфліктами: Росія прагне продавати Китаю власний газ, тоді як Пекін віддає перевагу більш дешевому туркменському блакитному паливу й відтягує узгодження маршруту "Сила Сибіру-2" та запуск газогону Line D.

У суспільствах ЦА водночас помітні різноспрямовані настрої. Опитування засвідчують, що 74 % киргизів і понад 80 % таджиків усе ще сприймають Росію як головного партнера, тоді як ставлення до Китаю залишається набагато прохолоднішим. Причини – мовнокультурна близькість до РФ і багаторічні трудові міграційні потоки на російський ринок, які формують потужні перекази до батьківщини. З іншого боку, казахстанські антикитайські протести "Ні продажу землі!" (2016, 2019) свідчать, що економічна експансія Пекіна стикається з гострою недовірою місцевого суспільства.

Сукупність цих чинників робить Центральну Азію не лише об'єктом двосторонньої гри, а й потенційним "вузлом" для альтернативних акторів – США, ЄС, Туреччини та Індії. Американська стратегія С5+1 (2019–2025) пропонує державам регіону "баланс без виключень", але досі не визначила чітких механізмів протидії російсько-

© Волошенко Інна, 2025

китайській динаміці. У результаті країни ЦА одночасно зберігають економічну залежність від Пекіна, безпекову – від Москви й шукають стратегічний простір для маневру.

Метою дослідження є системне висвітлення й аналітичне осмислення трансформації російсько-китайської взаємодії в Центральній Азії після 2022 р., коли одночасно діють три взаємопов'язані подразники: масштабний санкційний тиск на Російську Федерацію, стрімке розширення ініціативи "Один пояс, один шлях" Китайської Народної Республіки та багатовекторні спроби держав регіону зменшити вразливість перед зовнішніми центрами сили. Дослідження покликане не просто зафіксувати статистичну перевагу КНР у торгівлі або традиційну військову роль РФ, а виявити механізми, які перетворюють окремі сфери взаємодії – безпеку, економіку, енергетику, логістику, міграцію й технології – на взаємно корелянтні підсистеми єдиної геополітичної конструкції.

З огляду на це, завданнями дослідження є: 1) простежити, як синхронізовані зсуви у кожній із шести підсистем генерують "ланцюгові ефекти" для інших доменів; 2) пояснити, чому після 24 лютого 2022 р. умовний "поділ праці" між Москвою та Пекіном змістився від комплементарної моделі до асиметричного дуумвірату; 3) оцінити, чи може зростання китайської економічної й технологічної переваги детермінувати радикальну зміну безпекової архітектури регіону; і, нарешті, (4) змодельовати ймовірні сценарії розвитку до 2030 р., беручи до уваги нові екзогенні чинники – перехід до "зеленої" енергетики, загострення водних проблем і залучення третіх акторів (США, ЄС, Туреччини, Індії, а також України).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика геополітичної конкуренції Росії та Китаю в Центральній Азії вже набула вагомого відображення у вітчизняній та зарубіжній академічній літературі. Українські дослідники активно долучаються до осмислення регіональної специфіки. Приміром, Є. Бевзюк і О. Котляр (2023) пропонують концепцію "Західної Євразії" як безпекової парадигми, в межах якої Центральна Азія не є периферією, а ключовим простором перетину інтересів ЄС, Туреччини, Росії та Китаю. У цьому підході російсько-китайська взаємодія інтерпретується не як класичне двостороннє суперництво, а як частина поліцентричної архітектури, що відкриває простір для маневру середніх держав.

Інший вектор представлений у статті С. Даниленка і О. Гальони (2016), де простежуються ранні інституційні форми китайської присутності в регіоні: орієнтація на енергоресурси, створення транспортних осей та фінансово-кредитні механізми. Дослідники підкреслюють, що політика "невтручання" й акцент на "взаємовигоді" дозволили Пекіну вибудувати довгострокову довіру еліт, заклавши підвалини для подальшого розширення впливу. Ці висновки мають пряме продовження у сучасному китайсько-російському суперництві, адже саме інерційність "матриці-2016" пояснює сталість економічних пріоритетів КНР у ЦА.

А. Парфіненко (2022) інтерпретує Центральну Азію як геостратегічний регіон-фронтір, у якому великі держави змагаються за контроль над транспортними маршрутами та енергетичними потоками. Дослідник наголошує, що розвиток Транскаспійського транспортного коридору й альтернативних маршрутів знижує можливості як Росії, так і Китаю встановити монополію на контроль. Це підсилює багатовекторність зовнішньої політики держав регіону, які свідомо розширюють коло партнерів за рахунок США, ЄС і Туреччини.

Західна література пропонує інші аналітичні інструменти. Ščerpanović (2022) використовує метафору "шерифа і банкіра", де Росія відповідає за "тверду силу", а Китай – за фінансово-економічну експансію. Sciorati та Silvan (2024) у колективній монографії аналізують, як "Один пояс, один шлях" радикально трансформував баланс у регіоні, формуючи асиметричну залежність від КНР. Водночас Sharifli (2024) у звіті RUSI критикує "міф про китайську домінацію", наголошуючи на збереженні культурного та символічного капіталу Росії.

Серед експертних аналітичних центрів, FPRI (Hamilton, 2024; Pannier, 2024) та Chatham House (Mallinson, 2024) показують динаміку "силового занепаду" Москви й економічного зростання Китаю. Дослідження Wilson Center (2020) та Caspian Policy Center (2020) деталізують інструменти "м'якої безпеки" КНР, зокрема проекти Huawei у сфері Smart City. Це підкреслює, що технологічна галузь стає не менш важливою ареною конкуренції, ніж енергетика чи військова присутність.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри велику кількість літератури, що окремо розглядає безпекові чи кредитно-інвестиційні аспекти російсько-китайської взаємодії в Центральній Азії, досі бракує інтегральної моделі, здатної пояснити, як синхронізовані зсуви в енергетиці, логістиці й технологіях взаємно посилюють або нівелюють конкурентні переваги Москви та Пекіна після санкцій 2022 р. Нерозкритим залишається і феномен функціональної фрагментації безпеки: російська "тверда" військова присутність співіснує з точковими ініціативами Народної збройної поліції КНР, але механізми перерозподілу командних стандартів і зв'язку поки лишаються поза фокусом академічної уваги.

Друга лакуна стосується перетину міграційно-культурної та цифрово-технологічної залежності. Хоча трудові перекази підтримують проросійський символічний капітал, невідомо, чи зростаючий обсяг китайських інвестицій і домінування Huawei в 5G-мережах здатні трансформувати інформаційний простір і переорієнтувати лояльність населення. Особливо недослідженим є системний ефект "подвійної технологічної залежності", коли мережеву інфраструктуру контролює китайське обладнання, а кіберсервіси – російське ПЗ (програмне забезпечення), що потенційно підриває кіберсуверенітет держав ЦА та модифікує можливості залучення третіх акторів.

Методи

Методологічна рамка роботи ґрунтується на поєднанні загальнонаукових і спеціальних методів, що дає змогу розглянути російсько-китайську конкуренцію в Центральній Азії як багатовимірне явище й водночас забезпечити емпіричну перевірку аналітичних висновків. Передусім застосовано системний підхід: конкуренцію Російської Федерації та Китайської Народної Республіки осмислено як систему, що складається із шести взаємопов'язаних підсистем: безпекової, економічної, енергетичної, логістичної, міграційної й технологічної. Такий підхід дав змогу простежити, яким чином зміни в одній підсистемі (напр., енергетиці) транслюються у зрушення в інших (логістиці чи міграції). У межах структурно-функціонального аналізу для кожної підсистеми було визначено конкретні інструменти впливу ("домен → інструмент → результат") і з'ясовано, які функції – силова, фінансова, технологічна або символічна – виконують дані інструменти в регіональному контексті. Це дозволило деталізувати, наприклад, як російська військова присутність і китайські програми прикордонної інфраструктури взаємно доповнюються,

але водночас формують фрагментовану архітектуру безпеки. Для кількісного виміру асиметрії застосовано компаративний аналіз статистичних даних. Порівняння показників торгівлі, інвестицій та військових активностей РФ і КНР дало можливість виявити часову динаміку переваг кожного актора та співвіднести її з такими дискретними подіями, як санкційні пакети 2022 р. чи саміти формату С5+1. Щоб відслідкувати довгострокову еволюцію конкуренції між Москвою та Пекіном у Центральній Азії, використано історико-порівняльний метод. Сучасні тенденції зіставлено з попередніми циклами взаємодії – початку 1990-х, середини 2000-х і періоду після запуску ініціативи "Один пояс, один шлях" (2013). Така ретроспектива дала підстави визначити, наскільки нинішня конфігурація є історично унікальною, а в чому вона відтворює усталені патерни. Для прогнозування подальшого розвитку застосовано аналітико-прогностичний метод, який дав змогу окреслити три сценарії до 2030 р. – "конкурентне співіснування", "китайська гегемонія" та "баланс багатовекторності" – і оцінити їхню ймовірність. Поєднання системного, структурно-функціонального, порівняльного, історико-порівняльного та прогностичного підходів, підкріплене емпіричними даними, забезпечило комплексну валідацію висновків і дозволило інтегрувати кількісний та якісний виміри аналізу в єдину аналітичну роботу.

Результати

Безпека. Упродовж останніх 20-ти років Росія будувала у Центральній Азії образ силового гаранта, і 201-ша мотострілецька база в Таджикистані лишалася матеріальним символом цієї ролі. Однак січневі події у Казахстані 2022 р. виявили, що швидке розгортання контингенту ОДКБ забезпечує Кремлю лише тимчасовий ефект: після виведення російських військ Астана взяла курс на розбудову власних Сил спецоперацій і почала вдвічі активніше закуповувати турецькі "Байрактари". Китай, своєю чергою, обрав стратегію дрібних, але численних ініціатив: будівництво 11-ти прикордонних постів РАР у Таджикистані, спільні навчання "Кооперація-2023" у коридорі Вахан та подарунок Таджикистану – сотня броньованих позашляховиків. Якщо раніше Москва майже монополює навчання центрально-азійських офіцерів, то у 2024 р. близько 18 % слухачів таджицьких і киргизьких академії уже відвідували курси в китайських академіях РАР (Wilson Center, 2020; Caspian Policy Center, 2020) Smart City. Важливо, що така "м'яка безпека" отримує підтримку місцевих еліт, оскільки КНР фінансує й інфраструктуру – нові дороги до віддалених застав і телекомунікації, не вимагаючи статусу постійної бази на зразок російської.

Ця тиха інфільтрація породжує нову матрицю ризиків. З одного боку, співпраця з китайськими силовиками посилює антитерористичну спроможність Таджикистану й Киргизстану; з іншого – зміщує баланс у трикутнику "кремлівський батальйон – російська мова – право на втручання", на який Москва спиралася з 1990-х. Символічно, що під час спільних навчань "Індра-2024" китайські інструктори вперше виступали головними експертами в підрозділах радіоелектронної боротьби – галузі, яку раніше Росія не віддавала нікому.

Економіка та інвестиції. Якщо вимірювати конкуренцію в абсолютних показниках, то КНР давно випередила РФ: \$94,8 млрд проти \$34 млрд товарообігу у 2024 р. (World Bank, 2024). Однак на практиці економічний вплив визначається не стільки обсягом, скільки "якістю" грошей. Китайські кредити здебільшого пов'язані з філіалами своїх же підрядників: 60 % фінансу-

вання виділяється на умовах контрактів, де проектування, закупівлю та будівництво контролюють китайські компанії. У результаті до 30 % позики повертається до КНР ще до здавання об'єкта, а місцеві бюджети залишаються з боргом, що підпорядковується китайській юрисдикції.

Російські гроші, навпаки, рідко йдуть через банківські кредити: це або політичні гранти на будівництво житла для військових, або інвестиції енергетичних гігантів на зразок "Газпрому" та "Лукойлу". Хоча обсяги менші, вони тримають країни ЦА у рублевому циклі: трудові мігранти переказують додому близько \$ 12 млрд щороку, і ці кошти прив'язують домогосподарства до економіки РФ. Цей канал – зручний важіль політичного тиску: варто Центральному банку Росії посилити валютний контроль, і киргизький сом чи таджицький сомони одразу просідає на 5–7 %. Саме тому Душанбе, попри гучні заяви про багатовекторність, не може відмовити від участі в ОДКБ навчаннях навіть тоді, коли парламент проводить гарячі дебати щодо китайських позик на реконструкцію ГЕС "Нурек".

Енергетика. Ключове питання в енергетиці між КНР і РФ – чи лишатиметься газогін "Сила Сибіру-2" на папері. Москва розраховувала підписати контракт до саміти в Харбіні 2024 р., проте Китай наполіг на ціні, яка зіставна до рівня туркменського газу в Line A-C, і переговори зайшли в глухий кут. Паралельно CNPC домовився з Туркменістаном і Узбекистаном про розширення внутрішньої мережі труб до 1100 км, що дозволить до 2027 р. довести потужність Line D до 30 млрд м³. Якщо це станеться, Китай практично закряє потреби у "середньоазійському" газі та зможе торгуватися з Росією ще жорсткіше.

Щодо нафти, то Росія й Китай поки що не конфліктують прямо, але грають у складну шахову партію. Росія, стикаючись із цінним "плато" західних санкцій, спрямовує дедалі більше сирової нафти "Уралс" через порт Новоросійськ і "фільтрує" її казахстанським сортом для подальшого реекспорту в Азію. Казахстан розуміє, що перетворюється на транзитний елемент, тому розбудовує власний експортний рукав Каспій – Баку – Джейхан, спільно з азербайджанським SOCAR. Китай у цій грі лишається мовчазним бенефіціаром: чим більше російської нафти "переклеєно" у казахстанську, тим легше Пекіну диверсифікувати імпорт і торгуватися стосовно знижок на сорт "Arab Light".

Логістика. Транскаспійський TITR – не просто комерційний маршрут, а демонстрація того, що ініціатива "Один пояс – один шлях" може обійти Росію та Іран і все одно бути рентабельним. За два останні роки обсяг контейнерів на казахстансько-китайському кордоні в м. Достик зріс утричі, а середній час проходження до портів Грузії скоротився із 38 до 15 діб. Москва спробувала контратакувати знижками на Північному морському шляху, але стикнулася із "твердою стелею" страхових тарифів: без лондонських і берлінгемських страхових фірм жоден великий оператор не ризикує відправляти контейнеровози в Льодовитий океан.

Китай тим часом у 2024 р. завершив реконструкцію порту Актау, а COSCO замовила шість поромів для лінії Курик – Бакинський Глобальний хаб. Такий "щільний коридор" позбавляє Росію монополії на євразійські сухопутні вантажі та створює нові можливості для України: контейнери з ЦА можуть через Грузію та Чорне море заходити до Одеси, минаючи заблокований Азовський вихід.

Міграція. Міграційний баланс між РФ та КНР такий: понад 7 млн громадян ЦА працюють у Росії, тоді як у

Китаї – менш ніж 60 тис. Така різниця транслюється у певний символізм. Навіть молоді казахи, що вивчають китайську для бізнесу, відпочивати їдуть у Краснодарський край. Проте фіксується і прихований тренд: частка опитаних, які назвали Москву "головним майбутнім партнером", у Киргизстані впала із 84 (2016) до 74 % (2023), тоді як частка, що визнає Китай "необхідним економічним гарантом", зросла із 22 до 37 %. Це свідчить про те, що економічна сила Пекіна поступово перетворюється і на культурний чинник, хоча й не так швидко, як очікують китайські дипломати. Університет Назарбаєва вже відкрив другий кампус Інституту Конфуція, але запис на курси йде повільніше, ніж на англійську чи турецьку. Тим часом Росія дарує Бішкеку новий корпус Слов'янського університету й виховує ціле покоління киргизьких журналістів у своїх школах медіаписемності – лояльність, що не купиш жодним пільговим кредитом.

Технології. У царині технологій у регіоні склалась неоднозначна ситуація. Перемога Huawei в тендерах на 5G-мережі Казахстану й Узбекистану, розбудова дата-центрів, де китайська ОС киїпOS заміщує Windows у держсегменті – з одного боку, з іншого – у Киргизстані навпаки: МВС і Служба зв'язку купують антивіруси "РостелекомСоляр" і тим самим залишають вікно для російського впливу. Результат – цифровий безлад, коли країна може зберігати бюджетні дані на китайських серверах, але авторизацію співробітників здійснювати через російський софт. Такий симбіоз дає Пекіну та Москві можливість взаємного контролю, проте й ускладнює повний перехід регіону на модель "цифрового шовкового шляху".

Отже, розширений аналіз показує, що жодна сфера не функціонує у вакуумі: газові домовленості одразу перекидаються на логістику, рішення про 5G – на безпеку й культурні практики, а змінні міграційні потоки – на фінансову та політичну лояльність. Саме в цій складній взаємозалежності й полягає сутність сучасної російсько-китайської конкуренції у Центральній Азії.

Невирішеним залишається питання, чи зможе Росія довгостроково зберігати статус силового гаранта, зважаючи на виснажливу війну та санкції. Пекін ще не прийняв рішення про розширення військової присутності, але поступове розширення РАР уздовж афганського кордону свідчить: Китай готовий підняти РФ у прикордонній ролі, якщо та не впорається. Не менш дискусійним є потенціал "боргової пастки" – чи перетворюються кредити Експортно-імпортного банку КНР на важіль політичного тиску, коли оплата за ними почне конкурувати із соціальними видатками бюджету?

Дискусія і висновки

Російсько-китайська конкуренція в Центральній Азії набуває асиметричного, але системно зв'язаного характеру: силова домінанта Російської Федерації та економіко-технологічна перевага Китайської Народної Республіки формують дуумвірат, у межах якого обидва актори не стільки витісняють один одного, скільки перерозподіляють сфери функціональної відповідальності. Емпіричні дані засвідчують: військова присутність РФ (≈ 7 тис. військовослужбовців у Таджикистані та Киргизстані) залишається критичним гарантом режимної стабільності, тоді як КНР через Народну збройну поліцію та прикордонні проекти забезпечує технічну модернізацію безпекової інфраструктури. Така "біполярна безпека" знижує транзакційні витрати для держав регіону, але водночас створює фрагментоване поле командування та стандартизації, потенційно усклад-

нюючи колективну реакцію на кризові загрози з боку Афганістану чи ісламського фундаменталізму.

Економічно-інвестиційна динаміка демонструє незворотний дрейф у бік Пекіна: із 2014 по 2024 р. товарообіг КНР із державами ЦА зріс на 230 %, тоді як російський – стагнував. Водночас структура китайських фінансових потоків – переважно контракти з високим "зворотним вигоком" – формують боргову уразливість для бідніших республік і поглиблює залежність від китайських підрядників. Російські прямі інвестиції лишаються точковими та сировино орієнтованими; вони не здатні конкурувати із кредитними лініями Експортно-імпортного банку КНР, але й не створюють обтяжливого боргового тягаря. Отже, регіон опиняється у подвійних "ножицях" валютно-міграційній від Москви.

Енергетична картина підсилює цей дуалізм. Потенційний запуск лінії D газогону Central Asia – China підвищить експорт туркменського та узбецького газу до 85 млрд м³, істотно звужуючи вікно можливостей для проекту "Сила Сибіру-2". Таким чином, енергетична логіка "обходу Росії" матеріалізується у фізичній інфраструктурі, що підмиває довгостроковий контроль Москви над транзитними потоками. У свою чергу, спроби РФ компенсувати втрачені обсяги нафти через "тіньовий" реекспорт посилюють політичні ризики для Казахстану та Азербайджану у зв'язку із вторинними санкціями і примушують їх до активнішої диверсифікації коридорів (TITR, Баку – Джейхан).

Логістично регіон вступає в етап поліцентричної конкуренції маршрутів: "Середній шлях" (TITR) уже зменшив час доставлення КНР-ЄС до 15 діб і демонструє показник зростання контейнерного трафіка у 3,2 рази (2023/22). Це свідчить, що держави ЦА готові підтримувати інфраструктуру, яка знижує їхню залежність від російського коридору "Північ – Південь". Водночас пропозиція Росії щодо транзиту Північним морським шляхом наштотується на обмеження міжнародного страхового ринку, а отже залишається другорядною.

Міграційно-культурні обміни фіксують інерційний характер російського впливу: трудові перекази у 25–30 % ВВП Таджикистану й Киргизстану підтримують соціальну стабільність і водночас цементують проросійські інформаційні канали. Проте розгортання китайських освітніх ініціатив (Інститути Конфуція, стипендіальні програми) поступово формує альтернативний культурний капітал, який може зменшити російську мовно-символічну монополію в середньостроковій перспективі.

У технологічному вимірі фіксуємо форму "подвійної залежності": апаратна складова телекомунікацій контролюється китайським обладнанням, тоді як критичні державні сервіси кіберзахисту інтегруються з російським програмним забезпеченням. Така гібридна конфігурація знижує кіберсуверенітет держав ЦА і створює ризик взаємного, а часом і конкурентного, контролю Москви й Пекіна над цифровим простором регіону.

У цілому, сформований дуумвірат залишається асиметричним, але взаємодоповнюваним: Москва виконує роль силового стабілізатора, тоді як Пекін – драйвера розвитку та модернізації. Водночас зростаюча диспропорція ресурсів і санкційна ізоляція РФ прискорюють зміщення балансу на користь КНР, особливо в енергетичному та технологічному сегментах. Центральнo-азійські столиці, усвідомлюючи ризики одновекторної залежності, активізують багатовекторні стратегії, залучаючи ЄС, США, Туреччину та Індію в окремі домени (інфраструктура, оборонна співпраця).

Для України таке перепрофілювання відкриває вікно можливостей у трьох напрямках: 1) участь у зміцненні Trans Caspian International Transport Route – як альтернативи російським і білоруським наземним коридорам; 2) експорт агро- та IT-технологій під потреби середньо-азійських ринків зі зростаючою купівельною спроможністю; 3) дипломатична інтеграція у формати C5+UA, що відповідає прагненням держав регіону розширювати портфель партнерів поза дихотомією РФ-КНР. Подальші дослідження мають сфокусуватися на впливі "зеленої" енергетики, водного дефіциту та демографічних трендів на трансформацію дуумвірату, оскільки ці чинники є ключовими для сценаріїв розвитку Центральної Азії в найближчі 10 років.

Джерела фінансування. Це дослідження не отримало жодного гранту від фінансової установи в державному, комерційному або некомерційному секторах

Список використаних джерел

- Бевзюк, С., & Котляр, О. (2023). Західна Євразія: пошук регіональної безпекової парадигми. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*, 32, 81–98. <https://doi.org/10.15407/mzu2023.32.081>
- Даниленко, С., & Гальона, О. (2016). Політико-економічні пріоритети Китаю в Центральній Азії. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини*, 1, 13–21.
- Парфіненко, А. Ю. (2022). Центральна Азія як геостратегічний регіон у сучасному геополітичному протистоянні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія "Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм"*, 15, 24–32. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2022-15-03>
- Avdaliani, E. (2025, May 22). *Europe's big bet on the Trans-Caspian transport corridor*. Diplomatic Courier. <https://www.diplomaticcourier.com/posts/europes-big-bet-on-the-trans-caspian-transport-corridor-emil-avdaliani>
- Caspian Policy Center. (2020). *China's growing influence in Central Asia through surveillance systems (Policy Brief)*. <https://www.caspianpolicy.org/wp-content/uploads/2020/06/Policy-Brief-2020-5.pdf>
- Downs, E., Losz, A., & Mitrova, T. (2024, May 15). *The future of the Power of Siberia 2 pipeline*. Center on Global Energy Policy Columbia SIPA. <https://www.energypolicy.columbia.edu/publications/the-future-of-the-power-of-siberia-2-pipeline/>
- Euractiv. (2024, December 9). *EU and China seek influence expansion in vital Middle Corridor trade route*. <https://www.euractiv.com/section/economy-jobs/news/eu-and-china-seek-influence-expansion-in-vital-middle-corridor-trade-route/>
- Hamilton, R. E. (2024, May 31). *China, Russia, and power transition in Central Asia*. Foreign Policy Research Institute. <https://www.fpri.org/article/2024/05/china-russia-and-power-transition-in-central-asia/>
- Jamestown Foundation. (2025, January 28). *Trade along Trans-Caspian International Transport Route surges*. <https://jamestown.org/program/trade-along-trans-caspian-international-transport-route-surges/>
- Mallinson, K. (2024, November 17). *Despite the war, Russia's influence in Central Asia is rising*. Chatham House. <https://www.chathamhouse.org/2024/11/despite-war-russias-influence-central-asia-rising>
- Pannier, B. (2024, April 10). *Russia and China in Central Asia*. Foreign Policy Research Institute. <https://www.fpri.org/article/2024/04/russia-and-china-in-central-asia/>
- Pannier, B. (2024, April 30). *Russia and China in Central Asia: Potential for direct competition*. Foreign Policy Research Institute. <https://www.fpri.org/article/2024/04/russia-and-china-in-central-asia-potential-for-direct-competition/>
- Reuters. (2023, November 9). *China prioritising Turkmenistan in gas supplies, complicating Russia's plans*. <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/china-prioritising-turkmenistan-gas-supplies-complicating-russias-plans-2023-11-09/>
- Reuters. (2024, May 17). *Putin says oil pipeline could run alongside planned new gas link to China*. <https://www.reuters.com/business/energy/putin-says-oil-pipeline-could-run-alongside-planned-new-gas-link-china-2024-05-17/>
- Sciorati, M., & Silvan, E. (2024). Sino-Russian competition: The reshaping of Central Asia. In *China Moves West: Ten Years of the Belt and Road Initiative*. Lynne Rienner / De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9781685859855-005>
- Sharifli, Y. (2024, October 4). *Myths of Chinese dominance in Central Asia*. Royal United Services Institute. <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/myths-chinese-dominance-central-asia>
- Šćepanović, J. (2022, June 13). *The Sheriff and the Banker? Russia and China in Central Asia*. War on the Rocks. <https://warontherocks.com/2022/06/the-sheriff-and-the-banker-russia-and-china-in-central-asia/>
- State Council of the People's Republic of China. (2025, June 13). *Along ancient Silk Road, Xi cultivates new bonds with Central Asia*. https://english.www.gov.cn/news/202506/13/content_WS684c2aaf6d0868f4e8f3535.html

- https://english.www.gov.cn/news/202506/13/content_WS684c2aaf6d0868f4e8f3535.html
- Van der Kley, D. (2019). China's security activities in Tajikistan and Afghanistan. In N. Rolland (Ed.), *Securing the Belt and Road Initiative: China's evolving military engagement along the Silk Roads (NBR Special Report No. 80)*. National Bureau of Asian Research. https://www.nbr.org/wp-content/uploads/pdfs/publications/sr80_securing_the_belt_and_road_sep2019.pdf
- Wilson Center, Kissinger Institute on China and the United States. (2020). *China's rising security presence in Central Asia (The Cable Series, No. 52)*. https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/uploads/documents/ki_cable_52_central_asia_china_security.pdf
- World Bank. (2024). *Personal remittances, received (% of GDP) – Kyrgyz Republic*. <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>
- World Bank. (2024). *Personal remittances, received (% of GDP) – Tajikistan*. <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>
- Yau, N. T. Y. (2019, August). Smart cities or surveillance? Huawei in Central Asia. *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2019/08/smart-cities-or-surveillance-huawei-in-central-asia/>

References

- Avdaliani, E. (2025, May 22). *Europe's big bet on the Trans-Caspian transport corridor*. Diplomatic Courier. <https://www.diplomaticcourier.com/posts/europes-big-bet-on-the-trans-caspian-transport-corridor-emil-avdaliani>
- Bevzyuk, Y., & Kotlyar, O. (2023). Western Eurasia: The search for a regional security paradigm. *International Relations of Ukraine: Scientific Searches and Findings*, 32, 81–98. <https://doi.org/10.15407/mzu2023.32.081>
- Caspian Policy Center. (2020). *China's growing influence in Central Asia through surveillance systems (Policy Brief)*. <https://www.caspianpolicy.org/wp-content/uploads/2020/06/Policy-Brief-2020-5.pdf>
- Danylenko, S., & Haliona, O. (2016). Political and economic priorities of China in Central Asia. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. International Relations*, 1, 13–21
- Downs, E., Losz, A., & Mitrova, T. (2024, May 15). *The future of the Power of Siberia 2 pipeline*. Center on Global Energy Policy, Columbia SIPA. <https://www.energypolicy.columbia.edu/publications/the-future-of-the-power-of-siberia-2-pipeline/>
- Euractiv. (2024, December 9). *EU and China seek influence expansion in vital Middle Corridor trade route*. <https://www.euractiv.com/section/economy-jobs/news/eu-and-china-seek-influence-expansion-in-vital-middle-corridor-trade-route/>
- Hamilton, R. E. (2024, May 31). *China, Russia, and power transition in Central Asia*. Foreign Policy Research Institute. <https://www.fpri.org/article/2024/05/china-russia-and-power-transition-in-central-asia/>
- Jamestown Foundation. (2025, January 28). *Trade along Trans-Caspian International Transport Route surges*. <https://jamestown.org/program/trade-along-trans-caspian-international-transport-route-surges/>
- Mallinson, K. (2024, November 17). *Despite the war, Russia's influence in Central Asia is rising*. Chatham House. <https://www.chathamhouse.org/2024/11/despite-war-russias-influence-central-asia-rising>
- Pannier, B. (2024, April 10). *Russia and China in Central Asia*. Foreign Policy Research Institute. <https://www.fpri.org/article/2024/04/russia-and-china-in-central-asia/>
- Pannier, B. (2024, April 30). *Russia and China in Central Asia: Potential for direct competition*. Foreign Policy Research Institute. <https://www.fpri.org/article/2024/04/russia-and-china-in-central-asia-potential-for-direct-competition/>
- Parfinenko, A. Y. (2022). Central Asia as a geostrategic region in contemporary geopolitical confrontation. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series "International Relations. Economics. Country Studies. Tourism"*, 15, 24–32. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2022-15-03>
- Reuters. (2023, November 9). *China prioritising Turkmenistan in gas supplies, complicating Russia's plans*. <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/china-prioritising-turkmenistan-gas-supplies-complicating-russias-plans-2023-11-09/>
- Reuters. (2024, May 17). *Putin says oil pipeline could run alongside planned new gas link to China*. <https://www.reuters.com/business/energy/putin-says-oil-pipeline-could-run-alongside-planned-new-gas-link-china-2024-05-17/>
- Šćepanović, J. (2022, June 13). *The Sheriff and the Banker? Russia and China in Central Asia. War on the Rocks*. <https://warontherocks.com/2022/06/the-sheriff-and-the-banker-russia-and-china-in-central-asia/>
- Sciorati, M., & Silvan, E. (2024). Sino-Russian competition: The reshaping of Central Asia. In *China Moves West: Ten Years of the Belt and Road Initiative*. Lynne Rienner / De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9781685859855-005>
- Sharifli, Y. (2024, October 4). *Myths of Chinese dominance in Central Asia*. Royal United Services Institute. <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/myths-chinese-dominance-central-asia>
- State Council of the People's Republic of China. (2025, June 13). *Along ancient Silk Road, Xi cultivates new bonds with Central Asia*. https://english.www.gov.cn/news/202506/13/content_WS684c2aaf6d0868f4e8f3535.html
- Van der Kley, D. (2019). China's security activities in Tajikistan and Afghanistan. In N. Rolland (Ed.), *Securing the Belt and Road Initiative: China's evolving military engagement along the Silk Roads (NBR Special*

Report No. 80). National Bureau of Asian Research. https://www.nbr.org/wp-content/uploads/pdfs/publications/sr80_securing_the_belt_and_road_sep2019.pdf

Wilson Center, Kissinger Institute on China and the United States. (2020). *China's rising security presence in Central Asia (The Cable Series, No. 52)*. https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/uploads/documents/ki_cable_52_central_asia_china_security.pdf

World Bank. (2024). *Personal remittances, received (% of GDP) – Kyrgyz Republic*. <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

World Bank. (2024). *Personal remittances, received (% of GDP) – Tajikistan*. <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

Yau, N. T. Y. (2019, August). *Smart cities or surveillance? Huawei in Central Asia*. *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2019/08/smart-cities-or-surveillance-huawei-in-central-asia/>

Отримано редакцією журналу / Received: 21.07.25

Прорецензовано / Revised: 07.08.25

Схвалено до друку / Accepted: 23.12.25

Inna VOLOSHENKO, PhD (Polit.)

ORCID ID: 0009-0007-2879-5991

e-mail: voloshenkoio@knu.ua

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

CHINA-RUSSIA COMPETITION IN CENTRAL ASIA: CURRENT STATUS AND PROSPECTS

Background. Following Russia's full-scale invasion of Ukraine and the subsequent multilevel sanctions imposed by the Euro-Atlantic community, Central Asia has emerged as a crucial land corridor between East and West. In this context, Sino-Russian interaction has evolved into a form of asymmetric duumvirate: Moscow retains primary security influence, while Beijing increasingly utilizes its economic and technological potential as a pivotal leverage. The article aims to comprehensively model the transformation of this competition across six interconnected domains and assess its medium-term scenarios.

Methods. The analytical framework is built upon combining a systemic approach with structural-functional analysis, conceptualizing Sino-Russian interactions as a system consisting of security, economic, energy, logistics, migration, and technological subsystems. Comparative analysis of statistical data is integrated with a historical-comparative overview of previous cooperation cycles. Analytical-prognostic tools are applied to construct scenarios up to 2030.

Results. In the security dimension, Russia maintains military presence in Central Asia, whereas China implements a "soft" security component through the deployment of PAP (People's Armed Police) border posts and Smart City programs. China's trade with the region has reached \$94,8 billion (+ 230 % compared to 2014); trade with Russia has stabilized at \$34 billion, though remittances in rubles contribute up to 30 % of GDP in poorer republics (Tajikistan, Kyrgyzstan). The planned Line D of the Central Asia – China gas pipeline (30 bcm) threatens to marginalize the Russian project "Power of Siberia 2". The Trans-Caspian International Transport Route (TITR) reduced China–EU cargo delivery to 15 days, intensifying transit advantages imbalance. In technology, a dual dependency emerges: telecommunications hardware infrastructure is Chinese, whereas state cybersecurity services depend on Russian software, undermining cyber sovereignty of Central Asian states.

Conclusions. The dyadic configuration "Russia as security guarantor – China as economic donor" is internally stable, yet sanction-induced erosion of Russian resources and China's increasing technological dominance gradually shift this balance. Kazakhstan's and Uzbekistan's multi-vector strategies, based on developing TITR and engaging with the US, EU, and Turkey, can counterbalance the monopolistic ambitions of the major powers. For Ukraine, opportunities emerge regarding participation in the Trans-Caspian International Transport Route, expansion of agricultural and IT exports, and diplomatic initiatives in the C5+UA format. Further research should examine the impact of green energy, water resources, and demographic dynamics on the duumvirate's configuration in Central Asia.

Keywords: Central Asia; Russian Federation; People's Republic of China; geopolitical competition; security fragmentation; energy corridors; digital sovereignty.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; or in the decision to publish the results.